

Тимур ДЕМЧУК

здобувач ступеня доктора філософії (PhD)

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

(м. Київ, Україна)

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА НА ПЕРЕТИНІ СЕКТОРІВ: ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОГО ГРОМАДЯНСТВА ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Ключові слова: громадянська освіта, відбудова України, громадянознавство, міжсекторальна взаємодія, міждисциплінарність, дезінформаційні загрози, проєктне навчання.

В умовах післявоєнного відновлення Українська держава, громади та державні інститути стикаються з радикальними соціальними та політичними викликами. Відбудова, а подекуди побудова заново ефективного, демократичного суспільства передбачає не лише фізичну реконструкцію, а й оновлення соціального капіталу, довіри в громадах і залучення громадян до ухвалення рішень на всіх рівнях. У цьому контексті громадянська освіта стає стратегічним інструментом формування активного громадянства та розвитку демократичної культури.

Дослідження концептуальної та практичної ролі громадянської освіти в процесі відновлення України показує, що вона є ефективною лише за умови міжсекторальної взаємодії. Формальна, неформальна та інформальна освіта, громадські ініціативи, діяльність місцевого самоврядування, культурні й медійні практики — усі ці сектори виконують спільну функцію: сприяють становленню відповідального, орієнтованого на демократичні цінності громадянина. Наслідками ефективного впровадження громадянської освіти через міжсекторальну взаємодію стають: більша обізнаність громадян про свої можливості впливу і складність роботи державних інститутів; зміна переконань щодо політики з аполітичних і деструктивних

на конструктивні; зростання довіри до публічних інститутів, віри в демократію, горизонтальності зв'язків. Також це створює кадровий резерв для громадянського суспільства, державних органів та органів місцевого самоврядування, збільшує шанси молоді залишитись в Україні через краще розуміння і відчуття відповідальності за громаду та державу.

Науковці й практики наголошують на важливості міждисциплінарного наповнення громадянської освіти: поєднання знань з громадянознавства, правознавства, історії, філософії, а також розвиток емоційного інтелекту, емпатії та навичок ненасильницької комунікації. Важливу роль відіграє систематичне впровадження проєктного навчання та моделювання ситуацій залучення в громадське життя. З іншого боку, міждисциплінарність також проявляється в залученні різних стейкхолдерів до роботи над проєктами громадянської освіти. Цими стейкхолдерами можуть бути як освітні організації різних форм власності, так і військові підрозділи, міжнародні організації, спільноти підприємців, меценатів, батьківські групи, громадські організації, експертні групи тощо.

Проведений огляд українських освітніх практик (зокрема ініціатив Демократичної школи «Майбутні», Міністерства освіти і науки України, громадської організації «Змінотворці») виявив, що ефективними є програми, які базуються на кооперації освітніх закладів, органів влади та громадських організацій як рівноправних партнерів. Важливо також, щоб громадянська освіта була доступною в усіх регіонах, зокрема в громадах, які зазнали значних руйнувань або депопуляції.

Одним із практичних викликів залишається формування компетентностей громадянської дії: уміння ідентифікувати спільну проблему, організувати об'єднання, взаємодіяти з місцевою владою та досягати сталого результату. Також потрібно адаптувати методи до нового цифрового контексту, враховуючи роль соціальних мереж, онлайн-освіти, дезінформаційних загроз та викликів протистояння з боку нових авторитарних режимів.

Отже, громадянська освіта має трансформуватись у наскрізну компоненту політики відновлення й стати джерелом нової соціальної солідарності — на локальному, регіональному та національному рівнях.

Список використаних джерел

1. Демократична школа «Майбутні». Навчай вчителів курсу «Захист України» для 10–11 класів. 2024. URL: <https://defenceforukraine.com.ua/> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Демчук Т. М. Громадянська освіта: міждисциплінарність у становленні категорії. *Empirio*. 2024. Т. 1, № 2. С. 14–24. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2024.1.2.14-24>.
3. Змінотворці. 2023. URL: <https://zminotvortsi.org/page/pro-nas> (дата звернення: 05.05.2025).
4. Компетентності для культури демократії — Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві / Рада Європи. Європейський центр імені Вергеланда, 2018. URL: <https://tm.coe.int/version-ukrainienne-240418/16807c886e> (дата звернення: 05.05.2025).
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 710-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2025).
6. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти / рекомендовано Міністерством освіти і науки України, погоджено Міністерством оборони України. 2024. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/13/MNP-Zakhyst.Ukrayiny-Intehrovany.kurs-2024.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).
7. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 710-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#n10> (дата звернення: 05.05.2025).
8. Civic Education as a Matter of National Security / National Council for the Social Studies. 2023. URL: <https://www.socialstudies.org/professional-learning/civic-education-matter-national-security> (date of access: 05.05.2025).
9. Civic Education as a Pathway to Inclusive Societies: Exploring the role of education in fostering civic and social engagement. OECD Education Working Paper No. 326. OECD, 2025. URL: [https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2025\)3/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2025)3/en/pdf) (date of access: 05.05.2025).